

учинио да је много боље, ако се разне државне власти повере пуномоћницима или посланицима целог народа, који се могу и смењивати. Народ мишљао да је само то начин, којим ће се обезбедити против тога, да се државна власт не може никада употребити на његову штету. Гдегод беше народне странке, беше јој главни задатак да тежи за владоцима, који се бирају, и то само на неко време; и ова тежња ступила је на место оних пређашњих напрезања да се ограничи власт владе. Док се учвршћивала борба око тога, да влада зависи од повремених избора народа, дотле су се по негде појавила мишљења, да се и сувише важности приписало овом ограничавању власти. У томе је било (тако се чинило) неке одбране од владоца чији интереси беху обично супротни интересима народа. Што се пак сад тражило, беше то да владоци буду са народом једно, да њихови интереси, њихова воља постану интересом и вољом народа. А народу на што онда, да се брани од своје рођене воље, јер ту се није имало бојати, да ће народ учинити себи самом што на силу. Народ је могао тако поверавати владоцима сваку власт, јер им је он прописивао како да је употребљавају, само ако су владоци били одговорни и дали се на брз начин уклонити. Њихова власт била је онда власт народа, само нешто згодније удешена, да се може само лакше употребљавати. Овако је мислила или можда и осећала последња генерација европских слободњака, и овако је то већим делом и сада у овој странци на континенту. Међу политичарима континента има врло мало светлих изузетака који допуштају да се влада ограничи, изузимајући баш ону владу која по њиховом уверењу већ не би требала ни да постоји. Овако би мишљење временом овладало и у нашој земљи, да су потрајале небројене околности које су нас ка томе нагониле.

У политичким и филозофским теоријама, као и у поједином животу, открива се успех погрешке и слабости, које би се иначе у случају да ствар није успела, можда на дуже отеле посматрању. Схватање, да власт коју врши један народ над собом самим, не треба да се ограничи, могло се чинити да га не ваља све дотле нападати, док је био разговор о народној влади у сну или у књигама само, као о установи, која је у давно прошлим временима постојала. Није било потребе да се овај појам потресе са пролазећим заплетима, као што је то била француска револуција, и то утолико пре што је сво зло у њој било дело неколицине самовласника, и није се могло приписати штетном упливу народних установа, него више неком напрасном грчевитом изливу против монархистичког и аристократског насиља. Међутим, по једном се пак великом делу земаљске површине прострла демократска република, и показала се као један од најснажнијих удова у породици народа. Тиме постаде изборна и одговорна влада предметом оних испитивања и претреса који се обично чине око неког огромног дела које већ постоји. Приметило се, да када се говори о “самоуправи” о “самовласти”, да то не значи баш управо оно, што се под тим разуме; да и “народ”, који власт врши, није увек онај исти народ, с којим се и над којим се та власт врши, и да такозвана “самоуправа” није управа сваког појединца над самим собом, но је управа свих над сваким. А ван тога да воља народа у истини једно је, са вољом најмногобројнијег и најраднијег дела тог народа – једно са већином, или оном странком којој је за руком пошло, да се натури као већина. Из тога следи да и сам народ може смишљати да угњетава један део целине; и као што треба против онога другог, тако ваља и против овог народног злоупотребљавања власти да има заштите. Ето с тога је увек